

Yaa Gyasi: Maa ja taivas

[AM/31 ADMIN](#)

Usko ja tiede, usko tai tiede – RIITTA VAISMAA (23.10.2020)

Muutaman vuoden takaisen kiitetyn esikoisromaanin *Matkalla kotiin* (2017) jälkeen ghanalaissyntyiseltä, USA:ssa kirjoittavalta Yaa Gyasilta (s. 1989) on ilmestynyt toinen erinomaisen taitava ja kiinnostava romaani *Maa ja taivas*. Siinä Gysin päähenkilö kamppailee henkilökohtaisen uskon ja tieteen välillä. Vaikka usko ja tiede, molemmat yhtäikaa, tuntuu mahdottomalta, kaipuu lapsenukseen ei kokonaan unohdu.

Romaanin nykyajassa jo meritoitunut Gifty valmisteleo huippuyliopistossa neurotieteiden väitöskirjaa. Hän pyrkii hiirikokein selvittämään riippuvuuksia. Hän pyrkii etsimään aivoista täsmällisen kohdan, jota käsittelemällä hiiri lakkaa tavoittelemasta herkkua, koska makupalan saaminen tuottaa tuskaa. Tavoitteena on löytää keino, jolla ihmisen addiktio esim. huumeisiin voitaisiin parantaa. Toinen Giftyn kiinnostuksen kohteista on selvittää, mikä aivojen osa säätelee masennusta.

Ghanassa asuva Giftyn äiti onnistuu green card -arvonnassa saamaan oikeuden muuttaa USA:han, minne tämä lähtee pikkuinen vauva mukanaan. Isä seuraa myöhemmin hieman vastahakoisesti äitiä ja poikaa. Gifty syntyy perheen jo asetuttua Alabamaan.

Maa ja taivas on myös maahanmuuttajaromaani. Perhe kokee konkreettisesti ja joka tasolla uuteen maahan tulijoiden ongelmat. Kielitaito on puutteellinen, työn saanti on vaikeaa, köyhyys ei jäänyt Ghanaan. Gyasi kuvaa ulkopuolisuuden ja yksinäisyyden kokemukset käsin kosketeltavina. Kun Gifty on vielä pieni, isä jättää perheen ja palaa synnyinmaahansa ja perustaa siellä uuden perheen, mitä etenkin lasten on vaikea hyväksyä. Pian isä on vain velvollisuuspuheluiden yhdentekevä ääni. Äiti tekee vanhusten kodinhoitajana kahta työtä yhtäaikaan. Häneltä ei jää järin paljon aikaa lapsilleen, vaikka rakkautta ei puutu.

Äiti löytää yksinäisyytensä ja juurettomuutensa helpottajaksi herätyskirkon, minne hän vie lapset mukanaan. Kirkosta – *Maa ja taivas* käyttää sanaa kirkko, ei esim. seurakunta – tulee perheen keskeinen elämänsisältö. Gifty kirjoittaa koko lapsuutensa ja nuoruutensa ajan päiväkirjaa, kirjettä Jumalalle. Näillä kirjeillä Gyasi kuvaa koskettavasti tytön kasvun. Alkuun kirjeet kertovat lapsen arkisista asioista, myöhemmin on luettavissa ristiriitaisia ajatuksia niin kirkosta kuin Jumalastakin, kun perheen elämä kriisiytyy.

Gyasi kuvaa mainiosti Giftyn uskoontulon hurmoksellisessa kokouksessa. Tyttö katsoo jo esiteinin isässä itseään ulkoapäin, irrallaan seurakunnan ylistyksestä. Hän nostaa kätensä tullakseen hyväksytyksi, voittaakseen yksinäisyytensä ja voidakseen uutena ihmisenä auttaa perhettään. Samat pyrkimykset suhteessa kirkkoon voi nähdä myös äidillä. Perhe on kuitenkin myös kirkossa erilainen ja kokee ulkopuolisuutta. Alabamassa ei ole suuria maahanmuuttajayhteisöjä, ja he ovatkin kirkon ainoat mustat jäsenet.

Nihkeästi kirkko tai muut ghanalaiset auttavat, kun perheen elämä on aivan veitsen terällä. Vaikka usko on koetteilla, niin äiti kuin tytärkin tekevät kirkossa runsaasti vapaaehtoistyötä. Etenkin nuorisopapin kaksinaismoraali epäilyttää Giftyä ja varsinkin isovelji Nanaa.

Gifty ihailee Nanaa, äitikin tukee, minkä osaa. Nana on pitkä ja upean liikunnallinen. Hänen elämänsä sisällöksi tuleekin urheilu, ensin amerikkalainen jalkapallo, sittemmin pitkälle ja joka solullaan liikkuvalla pojalle sopivasti koripallo. Äiti hankkii kotipihaan koripallotelineen, vaikka ei siihen rahaa olisikaan. Nana harjoittelee heittojaan väsymättä myöhään yöhön. Poika menestyy, äiti ja sisko kulkevat huoltojoukkona. Gifty tekee läksynsä mitä erilaisimmissa katsomoissa ja kenttien laidoilla.

Nana revähdyttää nilkkansa pelissä. Hänelle kirjoitetaan sairausloman lisäksi kipuun opioidilääke. Kertaalleen resepti uusitaan, ei enempää. Nana jää kerrasta koukuun. Kun lääkettä ei enää laillisesti saa apteekista, poika ajautuu huumeiden käyttäjäksi. Hänestä ei ole enää koripallon huippuheitäjäksi.

Koulukin jää, ja tilalle tulee huonon seuran myöstä rötöstely. Äiti ja pikkusisko tekevät, mitä osaavat. Rukoilu ja kirjeet Jumalalle eivät pelasta poikaa addiktiosta. Nanan kuolema on käännekohta koko perheen elämässä. Gyasi kertoo raastavasti perheen epätoivon.

Äiti sairastuu syvään masennukseen. Hän lähettää kymmenvuotiaan Giftyn kesäksi Ghanaan aivan tuntemattoman tädin hoiviin. Ghanalainen herätyskirkko on monin verroin hurmoksellisempi kuin alabamalainen seurakunta, mikä ei syvennä Giftyn uskoa vaan saa hänet epäilemään ja herättää vastarintaa. Vasta aivan vierailun lopulla tyttö onnistuu tapaamaan isänsä, joka on koko ajan tiennyt tyttärensä olevan samassa kaupungissa. Giftyn pettymysten kuorma taas kasvaa ja suhde isään katkeaa.

Giftyn on erittäin lahjakas. Hän menestyy koulussa ja saa stipendejä niin, että voi valita parhaista yliopistoista. Hänellä on selvä missio. Hän ei halua tavalliseksi lääkäriksi vaan valitsee aivotutkijan uran. Hiiriltä hän onnistuu monien yritysten kautta löytämään aivoista osan, jota käsittelemällä voi poistaa riippuvuuden. Kenties hän yrittää tavoittaa tutkimuksissaan vielä masennuksenkin paikan aivoissa, varsinkin kun uudestaan syvästi masentunut äiti majoittuu tyttärensä sänkyyn kuukausiksi.

Kaikkien kokemustensa jälkeen Giftyn on nuorena aikuisena edelleen hyvin yksinäinen ja tuntee ulkopuolisuutta. Hänen on lähes mahdoton ystävästyä saati rakastua. Hän vetäytyy pois heti, kun joku on tulossa lähelle. Kestää kauan, että hän pystyy kertomaan kenellekään perheestään ja sen kohtalosta. Giftyn hieman pidempi seurustelusuhde päättyy, kun nuori nainen ei halua näyttää taustaansa partnerille.

Taustastaan Giftyn ei kuitenkaan pääse. Lahjakkuus ei poista sitä, että hän on aina kaikista mustin. Ketään muuta Giftyn uudessa ympäristössä eivät uskon asiat kiinnosta, joten Giftyn pitää visusti senkin salaisuuden. Gyasi kertoo todella kiehtovasti, miten aika ajoin uskonnollinen kielenparsi muun puheen seassa paljastaa hänet ja saa ympäristön ihmettelemään. Giftyn pakenee; kukaan muu tiedemaailmassa ei puhu kaanaan kieltä.

Vakavista teemoistaan huolimatta *Maa ja taivas* on hieno kasvu- ja selviytymistarina. Lopulta Giftyn onnistuu murtautumaan ulos traumoistaan ja oppii luottamaan itseensä ja jopa toiseen, ainakin yhteen.

Arto Schroderuksen suomennos toimii hienosti niin lapsen kuin tiedenaisen puheessa ja ajattelussa. Hän tavoittaa hyvin myös uskonnollisen päätöksen ja sen taustalla olevan – niin, tyhjyyden?

Yaa Gyasi: *Maa ja taivas* (Transcendent Kingdom). Suom. Arto Schroderus. Otava 2020. 268 s.

Riitta Vaismaa on kirjallisuuskriitikko.